

Tomáš Zeman: Vývoj člověka k bezpečnosti

26.8.2026 - | Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Na setkání s dnešní osobností jsem byl zaveden do zasedací místnosti. Na mou poznámku, že pracovní místo by nám o něm mohlo prozradit víc, mi bylo s širokým úsměvem odpovězeno, že tam vůbec nic nemá. Nechtěl jsem tomu uvěřit, ale opravdu jsem se ocitl v téměř sterilní kanceláři, jako kdyby byla čerstvě předána novému majiteli. Jediné, co prozrazuje lidskou aktivitu, jsou použité, ale pečlivě uložené propisky a papíry. Návštěvník tak hned vidí, že si tento člověk ukládá informace primárně do hlavy spíše než do jakékoliv složky. Prý po sobě nerad zanechává stopy, a to včetně digitálních. Zároveň jsem zjistil, že moje identita už byla také prozkoumána a ověřena. V ten okamžik mi došlo, že ochrana obyvatelstva je ve správných rukou, a to v rukou doc. Mgr. Tomáše Zemana, Ph.D. et Ph.D.

Pane Zemane, Vaše akademická cesta je poněkud nestandardní. Antropologie a krizové řízení/ochrana obyvatelstva není běžnou kombinací. Už od malička jste věděl, že chcete něco extra, nebo tkví důvod v něčem jiném?

Obojí. Během školních let na gymnáziu jsem byl obrovským nadšencem do spousty oblastí, ale největší vášní byla biologie a dějiny. Balíček mých zájmů mě dovedl ke studiu biologické antropologie na Masarykově univerzitě v Brně. Během studia mi nicméně začalo docházet, že toto vědecké odvětví má v dnešní době, bohužel, velmi malé praktické uplatnění. Ne že by byla biologická antropologie zbytečná, to v žádném případě, dosažené poznatky v tomto oboru jsou bezesporu velmi zajímavé. Osobně jsem se ale chtěl zabývat něčím, co by mohlo mít praktický dopad na životy lidí a být nápomocné pro přítomnost a budoucnost naší společnosti.

Jak jste se dostal ke krizovému řízení?

Po vystudování antropologie jsem hledal něco praktického spojeného s biologií. Volba padla nejdříve na zdravotní rizika nanočástic, až poté jsem se dostal k řízení rizik a ochraně obyvatelstva.

Co si vlastně můžeme představit pod pojmem „ochrana obyvatelstva“?

Aby to bylo jasnější, začal bych tím, že po druhé světové válce vznikla civilní obrana. Spousta lidí si pamatuje spíše tento pojem. Po roce 2000 byla ale civilní obrana, respektive civilní ochrana v České republice přejmenována na ochranu obyvatelstva. Ta už není zaměřena na řešení vojenských hrozeb, ale i na takové situace, jako jsou terorismus nebo přírodní katastrofy. Zjednodušeně se jedná o soubor připravených opatření pro zajištění bezpečnosti obyvatel při různých nebezpečných událostech.

Všiml jste si nějakých překvapivých rozdílů v přístupu k badání, když postavíme naproti sobě antropologii a krizové řízení? V podstatě se v obou případech jedná o člověka, ale v docela rozdílných kontextech.

Přestože jsou oba obory vědecké, mají někdy rozdílný pohled na určité postupy. Některými úvahami, které jsou v krizovém řízení samozřejmostí, se v antropologii zabývá málokdo. U jiných problémů je to pak přesně naopak. Pro mě bylo fascinující sledovat rozdíly v pohledu na náklady. V biologické antropologii se výzkumník většinou snaží dospět k co nejpresnějšímu výsledku. Kvůli tomu se někdy provádějí velmi drahé analýzy. Odpovídají však vynaložené prostředky hodnotě informace, kterou získáte? Oproti tomu v krizovém řízení je otázka poměru mezi přínosem opatření a vynaloženými náklady naprosto klíčová. Je třeba neustále hledat rovnováhu mezi náklady a efektem opatření.

Váš projekt iKryty tuto rovnováhu evidentně našel a vedl až k uzavření memoranda o partnerství v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva mezi hlavním městem Prahou, Hasičským záchranným sborem hlavního města Prahy, Univerzitou obrany (UO), Vysokým učením technickým (VUT) v Brně a Univerzitou Tomáše Bati (UTB) ve Zlíně. To je velmi rozsáhlá spolupráce. Prozradte, co jsou iKryty a jaký problém řeší?

Současná realita je taková, že souhrnná kapacita stálých úkrytů určených pro ukrytí obyvatelstva za ozbrojeného konfliktu se v České republice pohybuje v nejlepším případě někde okolo 3 % celkového počtu obyvatel, což fakticky vylučuje jejich široké využití pro veřejnost. Jedno z možných řešení tohoto problému přinesl projekt „Plánování a evidence improvizovaných úkrytů“ (iKryty).

Improvizovaným úkrytem se rozumí předem vybraný a evidovaný ochranný prostor s naplánovanými nebo provedenými z odolňovacími opatřeními určený k ukrytí obyvatelstva především za ozbrojeného konfliktu. Jsou to úkryty, které jsou za mírového stavu zpravidla pouze „na papíře“, a teprve za války nebo v rámci příprav na válku proběhne jejich z odolnění. Zřejmou výhodou je, že improvizovaný úkryt představuje oproti stálému úkrytu výrazně levnější řešení, byť jsou jeho ochranné účinky samozřejmě nižší. Každou budovu však jako improvizovaný úkryt využít nelze. Využitelnost konkrétní budovy závisí na materiálu a tloušťce obvodových a nosných stěn, přítomnosti vhodných prostor a řadě dalších faktorů.

Jaké konkrétní výsledky projekt iKryty přinesl?

Cílem projektu iKryty bylo vytvoření metodiky a softwarového řešení pro plánování těchto improvizovaných úkrytů v České republice, což se také podařilo. Po půl roce od ukončení projektu používají naši aplikaci již tři velká města, z toho ve dvou případech jde o krajská města, a jejím prostřednictvím již bylo naplánováno více než 400 improvizovaných úkrytů s celkovou kapacitou přes 50 000 úkrytových míst.

Jaký význam má projekt iKryty pro UTB?

Tento projekt, přestože byl původně řešen UO a VUT v Brně, má nakonec, k mé velké radosti, význam i pro UTB. O výsledky projektu a jejich další rozvoj projevilo zájem hlavní město Praha, s nímž bylo uzavřeno zmíněné memorandum, ve kterém se spolupracující strany dohodly na dalším rozvoji aplikace iKryty, přičemž se předpokládá zapojení pracovníků i studentů UO, VUT a UTB do dalšího vývoje aplikace a plánování improvizovaných úkrytů.

Když mluvíme o ochraně obyvatelstva a bezpečnostních hrozbách, nelze se vyhnout ani tématu terorismu. Jak vidíte dnešní světovou situaci?

V globálním měřítku je to velice aktuální téma. Značné problémy s terorismem měly během posledních desetiletí takové státy, jako jsou Francie, Německo, Spojené státy americké nebo Rusko. V mnoha případech byly teroristické útoky spojeny s islámským extremismem. Samotná víra však není hlavním důvodem, spíše jde o velké a zamotané klubko křivd ze všech stran.

Pojmenovali jsme se jako *Homo sapiens sapiens* - člověk rozumný, a to i skromně dvakrát. Co bychom měli obecně dělat v rizikových situacích?

Kdybych to maximálně zjednodušil, měli bychom být vnímaví a mít základní znalosti chování v rizikových situacích. Bohužel, od té doby, co se v roce 1991 zrušila bez náhrady výuka branné výchovy na základních a středních školách, tyto znalosti na většině škol v České republice nezískáte. Nejlépe je proto spoléhat se při přípravě na rizikové situace především sami na sebe.

Takže trochu pozoru a sebevzdělání neuškodí, zvláště když jde o váš život. Na závěr bych Vás

poprosil o několik rad, a to pro pedagoga, žáka a obecně pro obyvatele.

Pro pedagoga: Víc kreativity ve výuce. Dnešní mládež je jiná a potřebuje jiný přístup.

Pro žáka: Věnujte se tomu, co vám samotným dává smysl a co vás naplňuje.

Pro obyvatele: Zajímejte se o svět kolem a snažte se objektivně hodnotit rizika.

Pane Zemane, Vaše akademická cesta je poněkud nestandardní. Antropologie a krizové řízení/ochrana obyvatelstva není běžnou kombinací. Už od malička jste věděl, že chcete něco extra, nebo tkví důvod v něčem jiném?

Obojí. Během školních let na gymnáziu jsem byl obrovským nadšencem do spousty oblastí, ale největší vášní byla biologie a dějiny. Balíček mých zájmů mě dovedl ke studiu biologické antropologie na Masarykově univerzitě v Brně. Během studia mi nicméně začalo docházet, že toto vědecké odvětví má v dnešní době, bohužel, velmi malé praktické uplatnění. Ne že by byla biologická antropologie zbytečná, to v žádném případě, dosažené poznatky v tomto oboru jsou bezesporu velmi zajímavé. Osobně jsem se ale chtěl zabývat něčím, co by mohlo mít praktický dopad na životy lidí a být nápomocné pro přítomnost a budoucnost naší společnosti.

Jak jste se dostal ke krizovému řízení?

Po vystudování antropologie jsem hledal něco praktického spojeného s biologií. Volba padla nejdříve na zdravotní rizika nanočástic, až poté jsem se dostal k řízení rizik a ochraně obyvatelstva.

Co si vlastně můžeme představit pod pojmem „ochrana obyvatelstva“?

Aby to bylo jasnější, začal bych tím, že po druhé světové válce vznikla civilní obrana. Spousta lidí si pamatuje spíše tento pojem. Po roce 2000 byla ale civilní obrana, respektive civilní ochrana v České republice přejmenována na ochranu obyvatelstva. Ta už není zaměřena na řešení vojenských hrozeb, ale i na takové situace, jako jsou terorismus nebo přírodní katastrofy. Zjednodušeně se jedná o soubor připravených opatření pro zajištění bezpečnosti obyvatel při různých nebezpečných událostech.

Všiml jste si nějakých překvapivých rozdílů v přístupu k badání, když postavíme naproti sobě antropologii a krizové řízení? V podstatě se v obou případech jedná o člověka, ale v docela rozdílných kontextech.

Přestože jsou oba obory vědecké, mají někdy rozdílný pohled na určité postupy. Některými úvahami, které jsou v krizovém řízení samozřejmostí, se v antropologii zabývá málokdo. U jiných problémů je to pak přesně naopak. Pro mě bylo fascinující sledovat rozdíly v pohledu na náklady. V biologické antropologii se výzkumník většinou snaží dospět k co nejpřesnějšímu výsledku. Kvůli tomu se někdy provádějí velmi drahé analýzy. Odpovídají však vynaložené prostředky hodnotě informace, kterou získáte? Oproti tomu v krizovém řízení je otázka poměru mezi přínosem opatření a vynaloženými náklady naprosto klíčová. Je třeba neustále hledat rovnováhu mezi náklady a efektem opatření.

Váš projekt iKryty tuto rovnováhu evidentně našel a vedl až k uzavření memoranda o partnerství v oblasti krizového řízení a ochrany obyvatelstva mezi hlavním městem Prahou, Hasičským záchranným sborem hlavního města Prahy, Univerzitou obrany (UO), Vysokým učením technickým (VUT) v Brně a Univerzitou Tomáše Bati (UTB) ve Zlíně. To je velmi rozsáhlá spolupráce. Prozradte, co jsou iKryty a jaký problém řeší?

Současná realita je taková, že souhrnná kapacita stálých úkrytů určených pro ukrytí obyvatelstva za

ozbrojeného konfliktu se v České republice pohybuje v nejlepším případě někde okolo 3 % celkového počtu obyvatel, což fakticky vylučuje jejich široké využití pro veřejnost. Jedno z možných řešení tohoto problému přinesl projekt „Plánování a evidence improvizovaných úkrytů“ (iKryty). Improvizovaným úkrytem se rozumí předem vybraný a evidovaný ochranný prostor s naplánovanými nebo provedenými z odolňovacími opatřeními určený k ukrytí obyvatelstva především za ozbrojeného konfliktu. Jsou to úkryty, které jsou za mírového stavu zpravidla pouze „na papíře“, a teprve za války nebo v rámci příprav na válku proběhne jejich z odolnění. Zřejmou výhodou je, že improvizovaný úkryt představuje oproti stálému úkrytu výrazně levnější řešení, byť jsou jeho ochranné účinky samozřejmě nižší. Každou budovu však jako improvizovaný úkryt využít nelze. Využitelnost konkrétní budovy závisí na materiálu a tloušťce obvodových a nosných stěn, přítomnosti vhodných prostor a řadě dalších faktorů.

Jaké konkrétní výsledky projekt iKryty přinesl?

Cílem projektu iKryty bylo vytvoření metodiky a softwarového řešení pro plánování těchto improvizovaných úkrytů v České republice, což se také podařilo. Po půl roce od ukončení projektu používají naši aplikaci již tři velká města, z toho ve dvou případech jde o krajská města, a jejím prostřednictvím již bylo naplánováno více než 400 improvizovaných úkrytů s celkovou kapacitou přes 50 000 úkrytových míst.

Jaký význam má projekt iKryty pro UTB?

Tento projekt, přestože byl původně řešen UO a VUT v Brně, má nakonec, k mé velké radosti, význam i pro UTB. O výsledky projektu a jejich další rozvoj projevilo zájem hlavní město Praha, s nímž bylo uzavřeno zmíněné memorandum, ve kterém se spolupracující strany dohodly na dalším rozvoji aplikace iKryty, přičemž se předpokládá zapojení pracovníků i studentů UO, VUT a UTB do dalšího vývoje aplikace a plánování improvizovaných úkrytů.

Když mluvíme o ochraně obyvatelstva a bezpečnostních hrozbách, nelze se vyhnout ani tématu terorismu. Jak vidíte dnešní světovou situaci?

V globálním měřítku je to velice aktuální téma. Značné problémy s terorismem měly během posledních desetiletí takové státy, jako jsou Francie, Německo, Spojené státy americké nebo Rusko. V mnoha případech byly teroristické útoky spojeny s islámským extremismem. Samotná víra však není hlavním důvodem, spíše jde o velké a zamotané klubko křivd ze všech stran.

Pojmenovali jsme se jako *Homo sapiens sapiens* - člověk rozumný, a to i skromně dvakrát. Co bychom měli obecně dělat v rizikových situacích?

Kdybych to maximálně zjednodušil, měli bychom být vnímaví a mít základní znalosti chování v rizikových situacích. Bohužel, od té doby, co se v roce 1991 zrušila bez náhrady výuka branné výchovy na základních a středních školách, tyto znalosti na většině škol v České republice nezískáte. Nejlépe je proto spoléhat se při přípravě na rizikové situace především sami na sebe.

Takže trochu pozor a sebevzdělání neuškodí, zvlášť když jde o váš život. Na závěr bych Vás poprosil o několik rad, a to pro pedagoga, žáka a obecně pro obyvatele.

Pro pedagoga: Víc kreativity ve výuce. Dnešní mládež je jiná a potřebuje jiný přístup.

Pro žáka: Věnujte se tomu, co vám samotným dává smysl a co vás naplňuje.

Pro obyvatele: Zajímejte se o svět kolem a snažte se objektivně hodnotit rizika.

<https://www.utb.cz/aktuality-akce/tomas-zeman-vyvoj-cloveka-k-bezpecnosti>